

Hva er det med Karsten? Angst og depresjon

Gro Janne Wergeland, Barne- og ungdomspsykiater, PhD
Klinikk Psykisk Helsevern for Barn og Unge, Helse Bergen
Forsker, Norge, RKBU Vest

Haukeland University Hospital **NORCE** www.helsebergen.no

Karsten, 16 år

- Stille, men skiller seg ikke veldig ut fra de andre. Aldri noe problemer med han.
  - Men- deltar ikke muntlig i timene, møter ikke blikket til lærer ved spørsmål i timen, stadig oftere borte ved presentasjoner og prøver, rekker ikke bussen, virker ukonsentrert, noen ganger borte fra skolen noen dager i strekk, sitter mest alene med mobil i friminuttene, virker «tung»
  - Søvnvansker- ligger og grubler, konsentrasjonsvansker, dårlig matlyst, trøtt, virker ut til å orker lite
  - Bekymringer, tanker om å ikke duger/ ikke strekke til, håpløshetsfølelse,
  - Klarer ikke henge med. Klarer og orker ikke møte krav, selvbebreidelse, og dermed blir han borte fra skolen.
- Haukeland University Hospital **NORCE** www.helsebergen.no

Oversikt

- Status på hvordan ungdommene våre har det
- Gjenkjenningskompetanse
  - Angst
    - Redd vs. angstlidelse
  - Depresjon
    - Trist vs. Depresjon
- Bekymringskompetanse
- Tiltak

Kulturell kontekst og trender

Ungdata 2017

- Veltilpasset, aktiv og hjemmekjær ungdom
- Selv om de fleste er fornøyd, er det mange som opplever bekymringer i hverdagen
- Omfanget av psykiske helse-plager fortsetter å øke for både jenter og gutter
- «Skikkelighetstrenden» stoppet noe opp?

Ungdata 2017

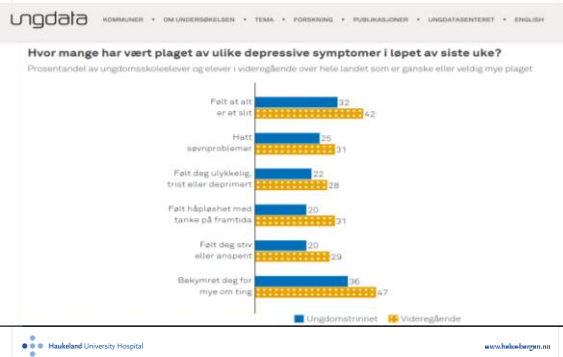
Kulturell kontekst og trender

Ungdata 2017

- Ni av ti opplever at lærerne bryr seg om dem
- Hver femte ungdom gruer seg ofte til å gå på skolen
- Seks av ti jenter og tre av ti gutter angir de blir stresset av skolearbeidet
- Økning av selvrapporterte depressive symptomer
- Økning av ungdom som opplever seg ensomme

Ungdata 2017

Hva er psykiske plager vs. lidelser?

Plager

- Ikke krav om å tilfredsstillte bestemte diagnostiske kriterier
- Opplevs som belastende
- Påvirker ofte – men ikke alltid - tanker, følelser, atferd og væremåte
- Kan ofte medføre redusert livskvalitet og gå utover fungering i hverdagen

Lidelser

- Må tilfredsstillte bestemte diagnostiske kriterier
- Oftest mer belastende enn psykiske plager
- Påvirker ofte tanker, følelser, atferd og væremåte mer enn ved psykiske plager
- Medføre redusert livskvalitet og går utover fungering i hverdagen

Hvor vanlige er de ulike lidelsene?

I løpet av livet

- 20 - 25 % vil oppleve angst
- 15 - 20 % vil oppleve depresjon

Til enhver tid

- 10-15 % har angst
- 6 - 12 % har depresjon

- 15 - 20 % har alkoholmisbruk eller avhengighet

I løpet av 1 år

- 15 % har alkoholmisbruk eller avhengighet

Kilde: FHI-rapport 2009:8

Hvor vanlig er psykiske lidelser blant barn og unge?

- Mellom 6-8 % av barn og ungdom fyller kriteriene for en psykisk lidelse
  - Angst
  - Depresjon
  - Atferdsforstyrrelser
  - ADHD
- Av disse har 25 - 40 % symptomer som varer i mange år

Er det en økning blant barn og unge?

- Økning i psykiske plager/lidelser ?
- Økning i psykosomatiske og emosjonelle plager?
- Ingen økning i normbrytende atferd
- Når livsvilkår i samfunnet endrer seg, vil forekomsten av psykiske plager trolig påvirkes mer enn psykiske lidelser.

Kilder: SSB levekårsundersøkelse 2012,

Folkehelseinstituttet: Folkehelse rapporten 2014, NOVA: Ungdata 2015, Folkehelseinstituttet: Reseptregisteret 2014

Hva er angst?

- Engstelse er vanlig og naturlig
- Engstelse blir et problem hvis for mye, for ofte, for lenge

Angst

- Reaksjon som ikke står i forhold til faktisk situasjon
- Bestemt/ ubestemt objekt eller situasjon
- Antatt katastrofe, fysisk/sosial fare
- "Falsk alarm"

Forekomst

- Mellom 6 % to 19 % hos barn opp til 18 år
- Samsykeighet
- Bare om lag 1/5 med behandlingskrevende angstlidelser fanges opp

Når blir angsten et «problem»? Kan vise seg ved:

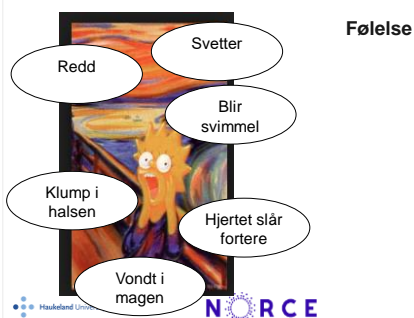
- bekymringer
- somatiske plager
- sinneutbrudd
- søvnvansker
- skolevegring
- tristhet
- konsentrasjonsvansker
- vegring mot deltagelse på sosiale aktiviteter

Hva menes med angst?

- Følelse
- Tanke
- Handling

Hva menes med angst?

Hva menes med angst?

Hva menes med angst?

Handling

Haukeland University Hospital NORCE www.helsebergen.no

Angst som falsk alarm

<http://www.bing.com/videos/search?q=film+om+panikkangst&view=detail&mid=4DB8119959AA967D2EAB4DB8119959AA967D2EAB&FORM=VRDGAR>

Haukeland University Hospital NORCE www.helsebergen.no

Årsaker til angst

Haukeland University Hospital NORCE www.helsebergen.no

Årsaker til angst: Kognitiv stil, Tankefeller

- Kognitive feiltolkninger
  - Informasjonsprosessering som sårbarhet
  - Kognitive feilslutninger
    - Sannsynlighet og konsekvenser
    - Overvurdering av fare
    - Oppmerksomhet, tvetydig informasjon
    - Fortolkning, Generalisering, Seleksjon, Forventning
- Opplevelse av kontroll
  - Lav opplevelse av kontroll over negative hendelser

Beck, 1976; Chorpita & Barlow, 1998; Puliafico & Kendall, 2006; Rapee, 1997; Weems et al., 2007.

Haukeland University Hospital NORCE www.helsebergen.no

Tankefeller ved angst

Haukeland University Hospital NORCE www.helsebergen.no

Haukeland University Hospital NORCE www.helsebergen.no

Beck, 1976; Chorpita & Barlow, 1998; Puliafico & Kendall, 2006; Rapee, 1997.

Når blir angst et problem?

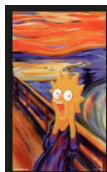
Intensitet (hvor sterk)

Frekvens (hvor ofte)

Varigheten (hvor lenge)

Påvirker symptomene i hverdagen?

- søvn, måltider, konsentrasjon
- skoleprestasjoner
- forholdet til jevnaldrende/sosiale aktiviteter
- forholdet til familien

Haukeland University Hospital

NORCE

www.helsebergen.no

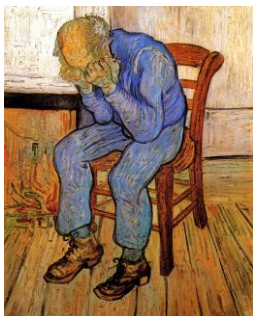

Haukeland University Hospital

NORCE

www.helsebergen.no

Hva menes med depresjon?

Haukeland University Hospital

NORCE

www.helsebergen.no

Depresjon: Mild, Moderat, Alvorlig

Nedstemt, nedsatt energi, nedsatt glede/ interesse

- Nedsatt selvfølelse/ selvtillit
- Konsentrasjonsvansker
- Selvbebreidelse, skyldfølelse
- Tanker om død eller selvmord
- Agitasjon
- Endret appetitt
- Endret søvn

Minst 14 dagers varighet

Haukeland University Hospital

NORCE

www.helsebergen.no

Forekomst av depresjon

- Blant 13-18 år gamle ungdommer har 1-7% depresjon
- Blant 15-åringar har 2,6 % moderat eller alvorlig depresjon
  - 1,0 % hadde kronisk depresjon (dystymi),
  - 6,3 % hadde lett depresjon

(Sund og kollegaer., 2011)

Haukeland University Hospital

NORCE

www.helsebergen.no

Hva menes med depresjon? Følelser

Nedstemt

Gledesløs

Engstelig

Irritabel

Likegyldig

Haukeland University Hospital

NORCE

www.helsebergen.no

Hva menes med depresjon? Tanker

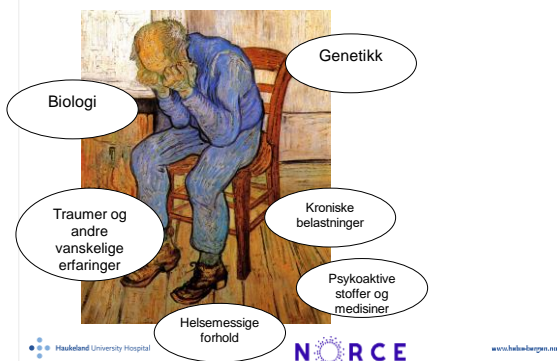
Haukeland University Hospital NORCE www.helsebergen.no

Hva menes med depresjon? Handlinger

Haukeland University Hospital unihelse Regional kompetansesenter for barn og unge www.helsebergen.no

Årsaker til depresjon

Haukeland University Hospital NORCE www.helsebergen.no

Når blir depresjon et problem?

Intensitet (hvor sterk)

Varigheten (hvor lenge)

Påvirker symptomene i hverdagen?

- søvn, måltider, konsentrasjon
- skoleprestasjoner
- forholdet til jevnaldrende/sosiale aktiviteter
- forholdet til familien

Haukeland University Hospital NORCE www.helsebergen.no

Forebyggende tiltak

- Initiativ til samtale med ungdommen
- Styrke mestring
- Balansere selvbildet
- Realistiske krav
- Tilrettelegging?

Haukeland University Hospital NORCE www.helsebergen.no

Tiltak

- Hjelp til prioriteringer?
- Problemløsningsstrategier
- Oversiktlig planer på kort og noe lengre sikt?
- Regelmessige møter med lærer/ rådgiver?
  - Individuelle behov
  - Tilpasset heller enn fritak
  - Avgrensede perioder
- Tilpassede arbeidsoppgaver i en periode?
- Regelmessige evaluering?
- Behov for tilpasset undervisning eller skoledag?
- Plassering i klasserom?
- Medelever i arbeidsgrupper?

Haukeland University Hospital www.helsebergen.no

Forebyggende tiltak

- Fokus på det de får til, slik de kan glede seg over det de gjør og oppnår
- Lære å sette grenser og prioritere
- Fleksible problemløsninger, f. eks ved engstelse
- Være lydhør/utforske, ikke nødvendigvis ambisjoner om å løse

Noen nyttige spørsmål

- Hva annet kunne skje?
- Er du rask til å trekke den konklusjonen at dette vil skje?
- Hva er de beste eller verste som kunne skje?
- Ville du takle det om det skjedde?
- Hva er de mest sannsynlige utfallet?
- Hvordan vil dette fortone seg om en uke, en måned eller ett år?
- Er det andre forklaringer på at personen reagerte slik?
- Hva har skjedd tidligere?
- Hva skjer med andre mennesker i denne situasjonen?
- Er dette ditt ansvar?
- Undervurderer du hva du selv kan gjøre for å håndtere denne situasjonen?
- Er du for streng mot deg selv?
- Hvis du hadde en venn som var i samme situasjon, hva ville du si til ham/henne?

Hvor søke hjelp

- Helsesøster
- Foreldre
- Fastlege
- PP-tjeneste
- Barnevernstjenesten
- BUP

Takk for oppmerksomheten

Bilder: Colorbox, Tegneseriestriper hentet fra Internett
Takk til Liv Sand for lån av enkelte bilder

grwe@norceresearch.no

